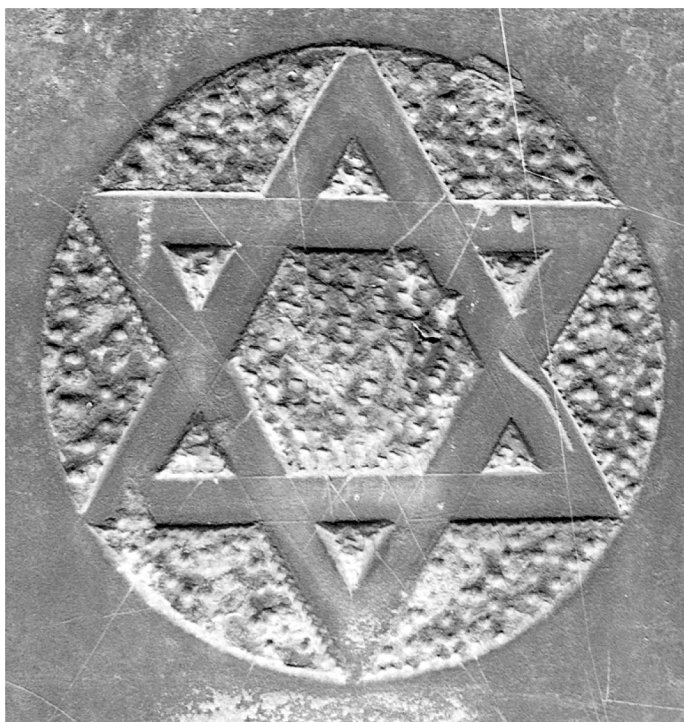

MÝTUS

Věčného Žida

(Legendy o Ahasverovi)

JAROSLAV VACEK

Strictly Commercial Dauphin

Jaroslav Vacek
LEGENDY O AHASVEROVI

Mýtus Věčného Žida“

© Jaroslav Vacek, 2012

© Strictly Commercial Dauphin, 2012

ISBN 978-80-7272-432-1

ISBN 978-80-7272-518-2 (pdf)

ISBN 978-80-7272-519-9 (e-pub)

PŘEDMLUVA

Postava Ahasvera i mýtus Věčného Žida jsou většině českých čtenářů neznámé. Z české literatury se o něm dozvěděli pouze z Vrchlického balady o Božetěchovi v jeho *Mythech*. Teprve v roce 2005 vyšel v časopise *Teologie a společnost* zasvěcený článek Jana Fingerlanda *Ahasver – věčně na cestách* a dva roky poté román Jany Divišové *Rubín věčného Žida Ahasvera*. Zřejmě jen zvědavým literárním historikům je určena kniha německé germanistky Mony Körteové z roku 2000 *Nedostižnost pronásledovaného* (*Die Uneinholbarkeit des Verfolgten*). Sumarizuje vědění o všech podobách Ahasvera. Můj text se opírá ponejvíce o tuto knihu.

AHASVER SE VYNOŘUJE Z DĚJIN

Legenda o Věčném Židovi není složitá. Mezi Židy, kteří se posmívali Ježíšovi, když byl po svém odsouzení Pontským Pilátem, v pátek asi 6. dubna roku 30, veden na Golgotu, byl jeden nelítostnější a spílal mu víc než ostatní. To byl Ahasver. Když vojáci pozdvihli k zemi klesajícího Ježíše, odmítl mu i krátký odpočinek před svým domem, udeřil ho a zvolal: „*Vzhůru, jdi rychleji!*“ Ježíš na něj upřeně pohleděl a pravil: „*A ty budeš chodit, dokud se nevrátím.*“ Od té chvíle putuje Ahasver bez odpočinku světem. Stal se věčným poutníkem, jehož trýznivý osud skončí až v den posledního soudu. Vypuzen ze své domoviny je všude podezřelým cizincem. Báje o setkání Ježíše s Ahasverem byla časem obohacena, jednou dokonce s odvoláním na prý v Kumrámu nedávno nalezené biblické svitky. „*Ježíš, učitel spravedlnosti,*

sklání hlavu a mlčí. Tu k němu promlouvá Ahasver, zvedni se a pryč odtud, jdi svou cestou, tady není pro takového, jako jsi ty, místo. Učitel spravedlnosti mu ale říká, syn člověka jde, jak psáno stojí dle slov prorokových, ty ale zůstaneš a budeš na mne čekat, až já přijdu...”

Náš termín *Věčný Žid* je převzat z němčiny: *Der ewige Jude* (holandsky *de eeuwige Jood* a méně častý anglický *eternal Jew*). Adjektivum *věčný* se poprvé objevilo v roce 1694. *Putující Žid* se ujal v angličtině (*the wandering Jew*), ve francouzštině (*Le Juif errant*), v holandštině (*de wandelnde Jood*), v italštině (*Ebreo errante*) a ve španělštině (*Judio errante*), zatímco latinský termín *Judaeus immortalis* jako *nesmrtelný Žid* nebyl běžný. O dalších Ahasverových jménech bude ještě řeč.

Ahasver je obdobnou mytologickou postavou jako Prometheus, Oidipus, Sisyfos, Tantalos, Odysseus, Wodan, Faust aj. Ač-

koliv je svět mýtů pro současníka cizí, rád se začte do krásných historek z minulosti, aniž by si nutně lámal hlavu jejich pravdivostí, ač ještě 19. století pokládalo některé mýty za věrohodné zdroje historické skutečnosti. Nebyly vždy pouhým výmyslem, krásným zdáním či zlou pověrou a některé vynášely na povrch cenné zkušenosti dřívějších věků. Jsou mýty užitečné a blahodárné, ale i škodlivé. I v mýtu Věčného Žida nacházíme v různých podobách ideje mnoha generací. Britský dějepisec **Paul Johnson** ve svých *Dějínách židovského národa* soudí, že legenda vykrystalizovala v době vrcholící perzekuce Židů na Pyrenejském poloostrově v 15. století, ač se její první verze objevovaly už od 6. století v mnišských kronikách. Byzantský spisovatel a mnich **Johannes Moschos** sepsal v 6. století skrovnou legendu o tomto *hříšníkovi* ve spise *Leimonarion*. Ve třináctém století se legenda o tomto *Židovi* objevila v *Boloňské kronice* z roku 1223. Sepsal ji ne-

známý cisterciácký mnich. Odvolával se na svědectví arménských poutníků, kteří doputovali do italské Ferrary. V letech 1267, 1413 a 1415 byl Ahasver odhalen v několika italských městech (Forli, Mugello, Florencie) a také na poutní cestě ke svatému Jakubovi. Dosvědčil to italský astrolog a Danteův současník **Guido Bonati** z Forli. Tehdy Ahasvera pojmenovali Giovanni Bottadio nebo Buttadio, protože bil Boha, a Francouzi mu říkali obdobně (Boutedieu). Byla i jiná italská a španělská pojmenování: Servo di dios (boží sluha nebo otrok), Juan Espera-en-Dios aj. V Rusku ho pojmenovali Falas, Fanjas nebo Kalos. Zevrubnější zprávy o Ahasverovi se objevily počátkem středověku v anglických kronikách. V roce 1228 to byla kronika *Květy historie* (*Flores Historiarum*) mnicha benediktinského kláštera v jihoanglickém St. Albansu **Rogera z Wendoweru** a zanedlouho i *Velká kronika* (*Chronica Maiora*) jeho žáka **Matouše Pařížského**.

V roce 1228 navštívil klášter ve St. Albansu arménský arcibiskup. Mniši se ho vyptávali na biblického Josefa z Arimatie, jenž sejmul Kristovo tělo z kříže a uložil ho do skalního hrobu. Proč byli mniši tak zvědaví zrovna na Josefa z Arimatie? Je jednou z nejzáhadnějších postav v historii křesťanství. Nejspíš tajný Kristův stoupenec byl váženým členem sedmdesátičlenného židovského sanhedrinu, ale s Ježíšovým odsouzením nesouhlasil. Po Ježíšově odsouzení na rozdíl od Ježíšových učedníků neutekl a vyžádal si od Piláta svolení, aby směl Ježíše sejmout z kříže a pochovat ho ve svém vlastním hrobě, který ve skále vytesal. Možná, že ho k tomu vedl jako radního respekt před zákony. Tělo ukřižovaného nesmělo na kříži zůstat přes noc, tím spíše, že dalšího dne byl sabat. Po Ježíšově zmrtvýchvstání našla Maří Magdaléna prázdný hrob a i u toho měl Josef z Arimatie být. Některé legendy vyprávějí o tom, že Josef také zachytil

Kristovu krev při ukřižování do kalichu z poslední večeře Páně a oné nádobě s Kristovou krví se říkalo svatý grál. Nádobku prý dle jedné verze vzal s sebou do Antiochie, dle jiné až na britský ostrov Avalon. Zemřel dle jedné pověsti někde ve Francii, kde měl působit jako misionář, anebo umřel v Antiochii, kde nádobku uložili s ním do hrobu. Ve třetím století ji prý vykopali a svatý grál se dostal později do rukou křižáků. Josef z Arimatie byl v 16. století prohlášen svatým. Tak lze pochopit, proč se angličtí mniši arménského arcibiskupa vyptávali právě na něj. Řekl jim, že ho zná a že s ním před nedávnem večeřel. Takže sice *věčný*, nikoliv však *putující*. I tento arménský „Josef z Arimatie“ tvrdil, že byl osobně přítomen Kristově ukřižování. Byl prý dveřníkem u Pontského Piláta a jmenoval se Cartaphilus (Všemi milovaný). Uvažujme: dveřník u Piláta mohl být spíš jeruzalémský policista. Nějakou

vlastní policii Židé jistě měli. Cartaphilus byl prý nejspíše Řek a pohan. Jeho jméno nalézáme v mnišských kronikách ze 13. století. Snad bylo odvozeno od termínu *cartophylax*, což počátkem středověku znamenalo *archivář*, jak na to v roce 1929 poukázal kodaňský rabín **David Simonsen**. Tak se prý ve 4. století označovali Židé, jelikož se při uchovávání bible projevovali jako archiváři. Cartaphilus však nebyl ani archivářem, ani poutníkem, a nebyl ani Žid. Ztotožňování Cartaphila s Židem Josefem z Arimatie je nesmyslné, ačkoliv se tu a tam ujalo. Arménský arcibiskup o něm říkal, že žije mezi arménskými biskupy a preláty a pobývá i v jiných zemích Orientu. Prý to byl právě Cartaphilus, jenž pobídl Ježíše, aby šel rychleji, a udeřil ho. Ježíš měl odvětit: „*Já už jdu, ale ty budeš otálet, dokud nepři- jdu.*“ Kajícíníka Cartaphila prý pokřtil dle jedné verze už svatý Pavel, dle jiné verze Ananiáš a Cartaphilus přijal jméno Josef.

Vedl prostý život asketického svatého a každému věřícímu vyprávěl o svém zločinu. Hřešil prý nevědomky. Církev se prý pokoušela z něj vsutku svatého udělat, on však zůstal Židem a jako Žid Ahasver bloudil světem. Verzi Rogera z Wendoweru Matouš Pařížský ve své *Velké kronice* z roku 1243 převzal. Píše se v ní, že Ahasver vždy po devadesáti či stu letech těžce onemocní, rozvine se kateptická ztuhlost s krátkým spánkem, přesto se opět probouzí k životu jako asi třicetiletý muž. Pramenů legendy o Ahasverovi bylo samozřejmě mnohem víc. **Francesco di Andrea** z italského San Lorenza v roce 1411 Ahasvera potkal: „*Mohl jen tři dny v jedné provincii zůstat a musel spěchat pryč, viditelný i neviditelný...*“ Španělský básník **Villalón** napsal v roce 1557 satiru *Crotalon*. Jedné z postav, přemoudřelému kuchaři, vložil do úst tvrzení, že Ahasver byl švec a že udeřil Ježíše botou.

Všeobecně je přijímáno tvrzení, že první zevrubná a německy psaná zpráva o Ahasverovi se objevila v nizozemském, tehdy už univerzitním, městě Leidenu v roce 1602: *Kurtze Beschreibung und Erzelung von einem Juden mit Namen Ahasverus* (*Stručný popis a vyprávění o jednom Židovi jménem Ahasverus*). Oficiální autor této jen asi šestistránkové zprávy není znám, leč její vydání se připisuje jistému **Christianu Creutzerovi**. Zpráva vyšla v lidovém čtení (*Volksbuch*). Začíná velebením šlesvického biskupa **Pavla z Eitzenu** (1522–1598), jenž v zimě roku 1542 v jednom hamburském kostele o nedělní bohoslužbě pozoroval asi padesátiletého bosého muže vysoké postavy s dlouhými vlasy, jenž se při každém zaslechnutí Kristova jména s povzdechem poklonil a uhodil do hrudníku. Přestože byla tuhá zima, byl chatrně oblečený, měl potrhané kalhoty, suknici ke kolenům a plášť až k zemi. Vyprávěl, že je Žid z Jeruzaléma jménem Ahasverus

a povoláním švec. Byl prý očitým svědkem Kristova ukřižování. Od té doby musí bloudit světem. V Kristově době bydlel v Jeruzalémě, věřil nejvyšším kněžím a zákoníkům, a proto pokládal Ježíše za kacíře a svůdce a přál si jeho smrt. Když Ježíše vedli na popravu, postavil se s dítětem v náručí před svůj dům. Pod tíží kříže klesající Ježíš se před ním zastavil, aby si odpočinul. Ahasver ho odehnal. Ježíš na něj ostře pohlédl a řekl: „*Já chci postát a odpočinout si, ty však musíš chodit*“ („*Ich will stehen und ruhen, du aber solst gehen*“). Ahasver své dítě pustil z náručí a ve svém domě už nemohl vydržet. Podle převážujících verzí legendy se už nerozloučil ani s manželkou, s dítětem, ani se služebnictvem. Dle jiné verze putovala světem s ním jeho manželka Lea a zemřela až po čtyřiceti letech společného putování. Ahasver putoval z jedné země do druhé, chtěl však po stu letech zajít domů. Nalezl jen zpustošený Jeruzalém. Co s ním Bůh za-

mýslí, že ho tak dlouho nechává vést tak bídný život? Má žít až do soudného dne jako živoucí svědek Kristova utrpení, aby přesvědčil bezbožné a nevěřící? Nevěděl to. Stal se tichým, uzavřeným člověkem, lidem se nedíval do očí a nehovořil, nebyl-li tázán. Byl-li hostem, jedl málo a pil ještě méně. Dal-li mu někdo peníze, nepřijal víc než dvě mince, ale i ty rozdál chudým. Peníze nepotřebuje, Bůh se o něj postará. Nikdo ho neviděl se smát. Jeho krok býval stařecky šouravý, ač byl často zobrazován v pohybu, jakoby na útěku. Povídalo se, že ho honí démoni, andělé pomsty či biřící, samozřejmě jen zplozenci jeho vlastní psychiky. Měl monstrózní paměť a její hodnocení bylo ambivalentní: skvělá výkonnost, zároveň však i prokletí. Ve své paměti si všechno z minulosti uchovával. Byl vševědoucí, a proto postrádal jakoukoliv zvědavost. Udivoval znalostí nesčetných detailů minulých událostí, jejichž věrohodnost prý mnozí svědkové stvrzo-

vali. Stal se nositelem historického vědění lidstva. Jeho narážky na lidi dávno pohřbené vyvolávaly dojem, že byl jedním z nich. Ať přišel do kterékoliv země, mluvil tamním jazykem. V Hamburku hovořil sasky jako rodilý Sas. I proměnlivost jeho vzezření byla značná. Egon Erwin Kisch v roce 1926 napsal, že se proměňuje ze starého chromého opilce do modlící se postavy s bílým negerským vlasem a zase nazpátek. V roce 1575 ho spatřili dva němečtí vyslanci v Madridu. Hovořil plynou španělštinou. Rok před tím byl však souzen v Toledu svatou inkvizicí. Nestrpěl klení, a jakmile někdo pochyboval o Kristově utrpení, roztrásl se a hněvivě ho okřikl. Leidenská brožurka z roku 1602 vzbudila ohromný zájem, a tak již během téhož roku byla vydána osmkrát a do roku 1700 se objevilo ještě čtyřicet dalších vydání. Původní text se objevil několikrát i v dalším lidovém čtení v Gdaňsku a v estonském Revalu (Tallinu). Fingerland (2005)

píše, že se leidenská brožurka objevila ve skandinávských zemích dávno před tím, než tam přišli první Židé. Finové dokonce termín *Žid* ani neměli, a tak byl Ahasver jmenován jen jako *jeruzalémský švec*. Za několik let po vydání leidenského spisku vyšel i jakýsi dodatek s nadpisem *Teologická vzpomínka pro křesťanské čtenáře*. Jméno autora bylo skryto v podtitulu *Věnováno dob- rému příteli Chrystostomem Dudulaeem Vest- fálským*. Rozšířená verze téhož textu vyšla v roce 1614 pod názvem *Zpráva o dvanácti židovských kmenech, co ten který kmen Pánu Kristovi potupného udělal a za co musí až do dnešního dne trpět*. Leidenská zpráva se v roce 1608 objevila ve francouzském překladu *Discours véritable d'un Juif errant* a v následujících letech se objevilo deset francouzských, tři vlámské, čtyři dánské, deset švédských i několik estonských pře- kladů. V lidovém čtení (*Volksbuch*) z roku 1619 se popisuje Ahasverovo putování Persií, Itálií, Španělskem, Maďarskem,

Polskem, Ruskem, Lotyšskem, Švédskem, Dánskem a Skotskem až na Island.

Leidenská zpráva z roku 1602 končí: „*A tohle mně i jiným vyprávěl ctihodný pan Pavel z Eitzenu a bylo toho i mnohem víc, jak jsem se doslechl později od některých starých šlesvických občanů, kteří s ním mluvili.*“ Proč se leidenská zpráva zásluhou povídatého pseudonyma Christoffa Creutzera objevila právě na samém počátku 17. století? Asi to souviselo s tehdejším očekáváním konce světa v roce 1600. Nový příchod Ježíše Krista byl přece na spadnutí, že? Hrozilo však, že na svět přijde Antikrist. A tomu budou bez pochyb Židé pomáhat, že? I souvislosti s šířením luteránství se nabízejí. **Martin Luther** (1483–1546) byl už půl století po smrti, a proměna jeho postoje k Židům od jejich obrany k vyhraněnému antisemitismu možná svou roli sehrála. V roce 1543 vyšel Lutherův spis *O Židech a jejich lžích* a právě tehdy došlo

k setkání Pavla z Eitzenu s Ahasverem v Hamburku, snad jen o rok dřív (1542). I Luther sám očekával počátkem 17. století poslední soud. Teologické disputace oné doby jistým katalyzátorem vzniku a rozvoje legendy o Věčném Židovi být mohly. Katoličtí svatí a relikvie ztráceli v protestantském světě své pozice. Koho postavit do „kalendáře nesvatých“ místo nich? Legendy o dvou zcela protikladných postavách, o Faustovi a Ahasverovi, byly antilegendami. Faustovo zklamání světem a věděním se u Ahasvera proměnilo v pokoru, beznaděj a zoufalství. Nachází se mimo osud, jelikož neví, co s ním Bůh zamýšlí a proč ho nechává tak dlouho naživu.

Po svém vydání na samém počátku 17. století se legenda udržovala v ústním podání. Obohacovala se o nové motivy a dodatky a zpestřovaly ji i nové objevy, čerpané z tradovaných historek o nesmrtelných po-

stavách, počínaje starozákonním Kainem či novozákonním milovaným učedníkem Janem, ale i o tajuplných historických figurách (Cagliostro, St. Germain) nebo fiktivních figurách z mýtů, bajek, legend i pohádek. (Pindola, Bludný Holanďan, Chider, Tannhäuser, Divoký lovec, Wodan či Ódin, Robert Ďábel, Dracula, Frankenstein, Krvavá jeptiška aj.), o domnělých mesiáších, „živých mrtvých“, tulácích a podvodnících. Téma Židů bylo odjakživa přitažlivé. Popis Ahasvera z roku 1602 měl za sebou dlouhý inkubační čas půl druhého tisíce let. Židé bývali zpravidla znázorňováni se svými nepostradatelnými rekvizitami, s židovským kloboukem, kaftanem, plnovousem a pejzy na spáncích, ač si takovou „výzbroj“ chasidských Židů z východní Evropy dodnes ponechali pouze někteří ortodoxní Židé ve světě. Antisemité neprávem zveličovali domněle typický vzhled Židů: Temné smutné oči, veliký zahnutý nos, odstáva-

jící uši, odulé rty, menší postava a ploché nohy. Nelze se divit, že lidová mytologie jimi v 17. a 18. století opatrovala i Ahasvera: Starý, vážný, mlčenlivý a ponurý muž vyšší postavy s plnovousem až na ramena, bos nebo v těžkých botách, jiní si všimli několik centimetrů tlusté kůže na jeho chodidlech. Většinou byl popisován jako na první pohled chorý kulhavý muž s pokřivenými zády. Prý mu chyběl pravý ušní boltec, takže si jizvu skrýval dlouhými vlasy. Tento defekt se spojoval s biblickou příhodou, kdy svatý Petr usekl veleknězovu sluhovi Malchusovi boltec a Ježíš ho uzdravil.

Ahasver nosil zpravidla dlouhý, až k zemi splývající tmavý plášť. Tak v těch dobách ovšem vyhlíželi mnozí staří žebráci a pokoutní obchodníci na toulkách. Byl však identifikován i jako elegantně oděný muž. Některé legendy se zmiňují o Ahasverově „Kainově znamení“ na čele. Měl to být

jakýsi ohnivý kříž, který si Ahasver kryl tmavou páskou. Z ohňového znamení byl prý spalován jeho mozek. Tu a tam se vyskytly zprávy, že má i na chodidlech vypáleno znamení kříže nebo že má ohřebíkováný kříž na chodidlech, pět hřebů na každé noze. Podle jiných legend měl na sobě Ahasver jen kus plátna s kapucí a byl opásán provazem. Neměl ani tobolku, ani měšec. Když v hospodě platil útratu, otevřel dlaň a hospodskému hodil mince. Jiní říkali, že má peněženku a v ní pět grošů. Vydá-li je, najde v ní znovu pět grošů. Někteří mu připisovali i zázračné výkony (např. že švýcarská jezera vznikla z jeho slz či že nějaký balvan vznikl z pískových zrn odrolených z jeho bot). Našlo se i dost lidí, kteří se podvodně vydávali někdy za Věčného Žida, jindy za různé svaté, či dokonce za samého Krista. Körteová (2000) píše: „*V groteskním nakupení se falešní svatí brouzdají ulicemi a mnoho jich podléhalo bludu, že jsou Kristy, a tak se i při-*

*hodilo, že se jich na jednom místě sešlo jedena-
devadesát.“* A když stále slavnější Paulus
von Eitzen, hlavní arbitr luteránského vy-
znání, podával svědectví u soudu, dora-
zil tam z Amsterdamu Ahasver a pronesl
proti Eitzenovi řeč. Eitzenovi uvěřili, že
ten po holandsku oblečený muž jen před-
stírá, že je Věčný Žid. Biřici ho odvedli.
Eitzen byl návštěvou v Gottorpu u šlesvic-
kého vévody a falešný Ahasver podstoupil
osm „běhů uličkou“. Zkrvavený požádal
Eitzena o chvilku odpočinku. Byl odmít-
nut. Je to odplata za to, co udělal Ježíšovi.
„Já jsem rabbiho miloval,“ křičel trýzněný.
Znovu byl hnán do „uličky“ biřiců. Další
rána bičem a z mraků sjel blesk a zavanul
vichr. Boží znamení? Bičovaný je mrtev.
Jeho krev smývá z dláždění hustý déšť. Ei-
tzen pochopil. Přece jen falešný Ahasver.
Ten pravý by nezemřel.

Teologické disputace o Věčném Židovi
v 17. století kritizoval v letech 1714–1718

německý historik a orientalista Johann Jacob Schudt (1664–1722) v *Židovských pozoruhodnostech* (*Jüdische Merckwürdigkeiten*). Jedna kapitola byla o Ahasverovi a Schudtovy závěry jsou osvícené: „*Tento putující Žid není jedinou osobou. Je to celý po Kristově ukřižování do celého světa rozptýlený a dle Kristova svědectví až do dne posledního soudu se toulající národ.*“ Vyprávěním o Věčném Židovi je oslovena historie židovského pronásledování a Ahasver je „*kolktivní singulár*“, alegorická figura a personifikace židovského osudu. „*Stejně jako se Židů nikdo neptá, co se má s nimi počít, tak bylo do toho ševce v Jeruzalémě vhozeno celé židovstvo... tak byl ve jménu Židů ponechán sténající, zoufající, naříkající, zápasící a poražený Žid,*“ napsal rabín a publicista **Ludwig Philippson** (1811–1889) v roce 1883 a **Arthur Schopenhauer** (1788–1860) ve svém spise z roku 1851 *Parerga und Paralipomena* (*Odbočky a paběrky*) pokládal Ahasvera za „*personifikaci celého ži-*

dovského národa“ a Židy za „pokoutní národ bez vlasti“ („Winkelnation sine patria“): „A tak dodnes nacházíme tento gens extorris, tohoto Jana Bezzemka mezi národy na celé zemi, nikde není ani doma, ani cizí, a při tom s bezpříkladnou tvrdošíjností potvrzuje svou nacionalitu a přál by si někde zakořenit a získat opět svou zem, bez níž je každý národ jen míčem ve vzduchu.“ Gens extorris znamená kmen z vlastní země vyhnaný. A souvislost s anglickým králem Janem Bezzemkem? Šlo o krále Jana I. (1157–1216), jenž svůj přídomek Bezzemek dostal po nevydařeném tažení proti Irsku. Později se tak říkalo bezdomovcům. Antisemitské vyústění Schopenhauerových úvah je nabíledni: Židovský národ žije paraziticky mezi národy a Ahasverova existence je neodpovědná. Leon Pinsker (1821–1891) napsal v roce 1882, že „svět v Židech spatřoval děsivou postavu mrtvého, putujícího mezi živými ... národa bez země a vazeb, jenž už nežije, přesto se pohybuje mezi živými ... Po

staletí spojovali lidé Židy s nenávistí k nim. Tak jako národ Židů, tento věčný Ahasverus, je také nenávist k Židům nesmrtelná.“ Představa o existenci symbolické figury, do níž se projikují vlastnosti celého národa, není nic zvláštního a bývala v lidovém povědomí běžná (John Bull pro Angličany, Marianne s jakobínskou čepicí jako personifikace francouzské revoluce, Uncle Sam pro USA apod.)

Diskuse o Ahasverovi nekončily. Na pomoc přišly další legendy. Zanícený pamflet slezského šlechtice **Abrahama von Frankenberga** z roku 1649 byl „o dvou svědcích utrpení našeho milovaného Spasitele Ježíše Krista, z nichž jeden byl pohan a druhý Žid, a oba mají být ještě dnes naživu“. Některé výklady měly i racionální jádro. Ahasverovo vzezření věcně vysvětlil nedávno německý autor **Günther Kapfhammer** ve spise *Ahasver. Studien zur Sage über den Ewigen Juden* z roku 1992: „Celou Evropou se potu-

*lují židovští hadráři, obchodující starým har-
rampádím. Posloužili jako přenosové postavy,
a proto lidé pokládají věčné navrátilce za Židy.“*

Narůstající antisemitské nálady posilovaly pejorativní hodnocení Věčného Žida. Kdekoliv se objeví, tam je třeba počítat s nějakou katastrofou. Amsterdam očekával potopu. Ohlásila se ohromnými hejny myší, strašlivými bouřkami a příchodem Věčného Žida. Oznamoval i příchod moru a to stejně jako neřestná žena krále Heroda Antipy Herodiada. I ona byla odsouzena, stejně jako Ahasver, k věčnému putování. Heym (1983) se zmiňuje o jednom popěvku: *„Přijde-li Ahasver, hrůza, stojí nedobro před domem, bouře a povodeň a dech požáru, hlad, mor a války též, konejte pokání, svých hříchů litujte.“* Méně často Ahasver lidem v nouzi pomáhal. Lokální odchylnosti legendy byly různé, její jádro však zůstalo zachováno. V 18. století se zmenšoval postupně Ahasverův re-

ligiózní význam, ač jistá religiózní kvalifikace mu zůstala provždy zachována: Buď „Antikrist“ věrný svému judaismu, nebo méně často kající konvertita od judaismu ke křesťanství, případně i hřešící rouhačský bezbožník. Jeho proměnlivá figura se tak či onak vznáší v mystickém příšeří. Heym (1983) si očividně vymyslel historku, v níž se objevuje Ahasver v Cařihradě dokonce již ve 4. století po Kristu: *„V roce 364 se konal v Cařihradě proces proti bývalému rádci císaře Juliána Apostaty, bylo to rok po císařově smrti ... obžalován byl Žid jménem Ahasver. V obžalovací řeči Gregora z Naziance, pozdějšího patriarchy v Konstantinopoli, se uvádělo, že ten Žid podněcoval státní a církevní nepokoje a hlásal, že pro Židy Kristus žádným mesiášem nebyl a že to byl jen malý rabín, jasnovidec a vztahovač rukou a že celé jeho učení je pouze ponurou směsí toho, co Židé zavrhnuli a čeho se vzdali i Řekové. On to ví jistě, jelikož Ježíše osobně znal a hovořil s ním. Rozhodnutím soudu měl být roz-*

čtvrten.“ O jakou dobu tehdy šlo? Za vlády bratrance císaře Konstantina Velikého, císaře Juliána Apostaty, a posléze i za vlády jeho nástupců, zejména Constantinuse, byla Byzanc napadena ze západu Alemany a Franky, z východu Peršany a Julián se proslavil jako vojevůdce a stal se v roce 361 císařem. Vládl jen do roku 363. Juliánovo přízvisko Apostata znamená Odpadlík, jelikož se snažil zřici se křesťanství. Proces s Ahasverem se konal až za vlády jeho nástupce Jovianuse. Obsah Ahasverovy obžaloby se zdá věrohodný, a tak se nedá ani vyloučit, že onen Žid Ahasver Apostatovým poradcem mohl být. Koneckonců byl Apostata dobrodincem všech jinověrců včetně Židů, když vydal verdikt o náboženské svobodě.

Věčného Žida spatřili lidé na mnoha místech. Zpráva bylo od šestnáctého do devatenáctého století nepočítaně. Ahasver zabloudil do mnoha evropských měst. Jedna

z prvních zpráv o Ahasverově pobytu v Evropě je z Hamburku od Chrystostomuse Dadulea, jenž cituje Ahasverova slova: „*Tehdy měli Židé ve zvyku přijímat řecká a perská slova. Mne pojmenovali Ahasver.*“ Nejvíce zpráv je z německých měst (Hamburk, Lübeck, Lipsko, Berlín, Ulm, Naumburk, Arolsen, Bad Pyrmont, Landau, Koblenz, Mnichov, Frankenberg aj.), ale byl viděn i v mnoha jiných evropských městech (Víděň, Florencie, Muggello, Madrid, Brusel, Paříž, Newcastle, Cambridge, Oxford, Stamford, Moskva, Astrachaň aj.). V Praze byl viděn za vlády Karla IV. v roce 1350 a poté v roce 1602. Dostal se i přes Atlantik. V roce 1858 navštívil mormona O'Gradyho v Salt Lake City a **George K. Anderson** napsal ve své knize *The Legend of the Wandering Jew* z roku 1965, že ho v USA naposledy viděli v roce 1948, když několikrát zašel do Veřejné knihovny (Public Library) v New Yorku. Zpravidla navštěvoval univerzity

a diskutoval s učiteli v Oxfordu, v Cambridge a v Jeruzalémě a ti ověřovali jeho existenci. Déle než tři dny nesetřvával na jednom místě, a tak záhy pokračoval ve své pouti. Podivné jsou zprávy z Livonska. Jistý **Johann Renner** napsal v roce 1556: „*I byl v Rize nějaký Jörgen Meissner. Chodil bosý, nechtěl nic jíst ani pít, každý den nabádal měšťany k pokání, jinak že je bude Bůh stíhat ohněm. Když ho neposlechli, odcestoval a Riga lehla popelem.*“ V roce 1548 byl znova v Livonsku a pastor Rüssow z Revalu psal, že byl „*bos a nahý, měl na sobě pouze pytel, dlouhé vlasy přes ramena...*“ Lidé ho měli za šílence, jiní za boží zázrak a říkalo se, že to byl sám Vasil Blažený, což byl také švec jako Ahasver. Hamburský historik **Paul Johansen** v roce 1951 napsal, že hamburský Ahasver byl s livonským prorokem Jörgenem Meissnerem totožný. Udivuje, co napsal Stefan Heym (1983): Paul von Eitzen jel do Lutherova Wittenberku, aby získal „*doktorský*

klobouk“. A Ahasver napsal k jeho habilitačnímu spisu svou *Disputaci se Židy*. Potvrdil v ní, že Krista zažil a byl jím proklet. Podepsal ji *Váš služebník a putující Žid Ahasver*.

Jak se dostal Věčný Žid k jménu Ahasver? Všeobecně přijímaný výklad neexistuje. Každého nejspíše napadne souvislost se jménem perského krále Chšajárse I. (485–465 př. Kr.), jenž měl řecké jméno Xerxes. Nahlédněme do *Starého zákona*, do knihy *Ester*: „*Stalo se to za dnů Achašverových, to byl ten Achašveroš, který kraloval nad sto dvaceti krajinami od Indie až po Kúš ... na hradě Šušanu...*“ Někteří poukazují víc na židovský purim. To je židovský karneval se symbolickým vztahem ke známému příběhu krásné Mordechajovy dcery Ester na dvoře perského krále Achašveroše. Purim je od slova pur, což je los, jímž perský král tradičně na Nový rok metal, aby poznal budoucnost. Proč Židé purim slaví? Es-

ter je v jejich diaspoře v perském sídelním městě zachránila před Hamanovými zlověstnými plány. Někteří autoři jakoukoliv souvislost mezi perským Xerxesem a Ahasverem popírají, a to už proto, že Achašveroš nebyl Žid a jeho vztah k židovství se omezoval výhradně na jeho vztah k Ester. Jméno Ahasver bylo polatinštěno na Asverus, v Jeronýmově latinském překladu bible *Vulgátě* prý na Assmerus. (Je arci divné, že by svatý Jeroným „obohatil text *Nového zákona* o Ahasvera, když víme, že se *Nový zákon* o něm nezmiňuje). V textu Stefana Heyma (1983) je fiktivní Hospodinův výrok: „*A ty, Ahasvere, což znamená tolik jako milovaný, nechceš se poklonit před Adamem?*“ Jedna hypotéza se odvolává na As-Vidara, boha germánské mytologie. V lidové víře se stávali zlí duchové a démoni stíny starých bohů, jak píše Isaac-Edersheim (1941). Později obdržel Ahasver další jméno: Izák (Isaac) Laquedem. V nějakých středověkých spisech ho na-

lezl francouzský spisovatel **Tristan Corbiere** (1845–1875). V jeho sbírce je pod titulkem *Náhodou* napsáno: „*Hudba: Isaac Laquedem*. Lituji, já jsem v textu žádnou vazbu na Laquedema neshledal. Corbiere píše: „*Nechal jsem – jak bloudím ... Nechal jsem osud jít, a všechno, čím jsem bit.*“ Vazba na *hudbu*? Vazba na Laquedema? Kde nic, tu nic.

Má to být z vlámského termínu *la kedem*. To prý znamená „náležející k dřívějšímu světu“, dle jiných „jdoucí východním směrem“ nebo „ten na cestách“. Jméno *Laquedem* se také spojuje s Alexandrem Dumasem mladším (1824–1895). V roce 1853 začal s otiskováním svého románu *Isaac Laquedem* v pařížském časopise *Constitutionnel*. Román nedokončil, a ten tak zůstal pouhým fragmentem.

V Apollinairově *Pražském chodci* říká jeho průvodce: „*Jsem Bludný Žid ... Věčný Žid,*

jak říkají Němci. Jsem Izák Laquedem. V žalozpěvu zpívaném po mé návštěvě Bruselu jsem nazýván Izák Laquedem, jak mi říkal Filip Mouskes, jenž v roce 1243 vypsal můj příběh vlámskými rýmy ... Někteří se domnívají, že jsem byl dveřníkem u Pontského Piláta a že jsem se jmenoval Kartaphilos. Jiní mne mají za pouhého ševce.“ Holanďan **Joseph Johannes Gielen** píše ve svém pojednání *De wandelnde Jood in Volkskunde en Letterkunde* z roku 1931, že za starých dob vídali lidé v ševcích komické figury, a tak prý k tomuto povolání patřil i jistý posměch. Jeho výklad asi nesouhlasí, ač i u nás bývalo „vychytralé švíčko“ komicou, ne však pohrdanou figurou. V Ulmu měli v muzeu pár bot prý Ahasverem zhotovených. Zmizely z muzea až za nacismu. Byly metonymickým vyjádřením štvance.

Ahasver byl v některých verzích mýtu o Věčném Židovi ztotožňován i s nám už známým žoldnéřem, vojákem či policaj-

tem Petrem Malchusem, jemuž svatý Petr krátce před Ježíšovým zatčením v Getsemanské zahradě usekl ušní boltec. Ježíš se postaral, aby mu ucho rychle dorostlo. Příštího dne je však Malchus jakožto sluha u velekněze Kaifáše přítomen slyšení Ježíše veleknězem Annášem. Ježíš na jeho otázky neodpovídá a audienci ukončuje Malchusův úder pěstí do Kristova obličeje. O Malchusovi se kromě krátké zmínky v Janově evangeliu v bibli už nic dalšího nepíše. Jedna legenda říká, že i on byl proklet, jelikož udeřil Ježíše, a tak musel běhat v podzemí kolem nějakého sloupu, u kterého byl před tím přivázán i Ježíš. (Po odsouzení Pontským Pilátem žoldáci přivázali Ježíše ke sloupu, kde ho bičovali. Mrskat hřbet Žida, nenáviděného samotnými Židy, bylo ohromnou kratochvílí). Později směl Malchus vyjít na povrch, ale musel putovat po světě jako Věčný Žid. Jedna italská verze legendy o Malchusovi (také mu říkali Mal-

cho) říká, že se marně pokoušel zabít tím, že hlavou tloukl do sloupu, anebo že musel hrabat díru do země, vedoucí do pekla, případně že je denně trhán divokým zvířetem. Ještě v roce 1643 ukazovali Malchuse nějací Turci v Jeruzalémě za vysoký bakšiš. Pochodoval ve vydlážděném podzemním sklepe v římském oděvu a občas se udeřil pěstí do hrudníku na důkaz toho, že udeřil Ježíše do jeho svaté tváře.

Borovička (1989) píše, že Ježíše zatkli „*židovští policisté, chrámová stráž*“, kterou římsí vojáci s meči jen provázeli, jelikož židovská policie měla jen klacky. Isaac-Edersheim (1941) ono časté ztotožňování Věčného Žida jak s Izákem Laquedemem, tak i Malchusem odmítá.

Základním Ahasverovým atributem byla jeho věčnost, nesmrtelnost. Její zdroj v *Novém zákoně* je zřejmý a tím i vazba Věčného Žida na „milovaného uče-

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.